

РЕЦЕНЗІЇ

W SŁOWIE ZNAJOMYM MELODYKA NOWA

Rec.: Tetiana Kosmeda, Tetiana Osipowa, Natalia Piddubna.

Степан Руданський: феномен моделювання «живого» мовлення українців [pod red. T. Kosmedy]. – Charków–Poznań, 2015, 312 s.

*W języku Stepana Rudanskiego dostrzegamy czynnik indywidualny
na tle ogólnojęzykowego, lingwokreatywność poety
przenika się z lingwokreatywnością
narodu ukraińskiego
poprzez misterne modelowanie
«żywej» mowy.
(T. Kosmeda)*

Lingwistyczna personologia XXI wieku prezentuje nowe wizje naukowych i językowo-literackich poszukiwań oraz odkryć znanych ukraińskich twórców. Przykładem tego typu badań jest monografia zbiorowa autorstwa profesor Tetiany Kosmedy oraz jej uczennic – T. Osipowej i N. Piddubnej, uwaga których skupia się na postaci Stepana Rudanskiego – «elitarniej, wyrafinowanej osobowości językowej, twórcy ukraińskiej stylistyki ludycznej, pisarza, który subtelnie wyczuwał specyfikę «żywej» mowy ukraińskiej, którą w sposób najwierniejszy i najbardziej wyrazisty odzwierciedlał w swoim dorobku twórczym, aktualizując odpowiednie strategie i taktyki komunikacyjne narodu ukraińskiego, reprezentując specyfikę świadomości językowej Ukraińców, osobliwości językowe, będące przejawem jego charakteru narodowego» (s. 8–9).

Analizowana praca o charakterze fundamentalnym realizuje problematykę współczesnego paradygmatu nauki lingwistycznej w oparciu o wiedzę z zakresu lingwistyki tekstu, socjolingwistyki, teolingwistyki, stylistyki i poetyki lingwistycznej, konceptologii oraz dyskursologii, lingwistyki komunikacyjnej i in. Jej struktura oraz główne założenia badawcze korelują z lingwistycznymi paradygmatami funkcjonalno-komunikacyjnym oraz kognitywnym, natomiast rozdziały III–VI obejmują konkretne aspekty podejścia synergetycznego do analizy struktur tekstowych.

Celem *Monografii* było «wieloaspektowe zbadanie «żywej» mowy S. Rudanskiego (tekst artystyczny oraz ego-teksty pisarza), dla której charakterystyczna jest pewna różnorodność, wraz z ukazaniem prawidłowości rozwoju języka ukraińskiego, aktualnych dla XIX wieku, prześledzenie i scharakteryzowanie pragmatycznego językowego potencjału Ukraińców, ich taktyk komunikacyjnych, przeanalizowanie «biografii językowej» Ukrainy, odbitych, niczym w lustrze, w językowej świadomości narodu ukraińskiego» (s.13). Struktura recenzowanej pracy w pełni odpowiada postawionym przez Autorki celom i zadaniom. Część główna skomponowana została w taki sposób, że każdy kolejny rozdział poświęcony jest nowemu aspektowi badania języka S. Rudanskiego. W rezultacie powstał kompletny i gruntowny opis językowej osobowości pisarza, w ujęciu nie statycznym, lecz dynamicznym, ze szczególnym uwzględnieniem tych tendencji, które podlegały najsilniejszej ewolucji.

Rozdział pierwszy pt. «*Степан Руданський у дослідженнях минулого й сучасності: роль письменника в розвитку української мови*» (Т. Kosmeda, N. Piddubna) prezentuje językowy portret Stepana Rudanskiego, widziany przez pryzmat analiz Iwana Franki i czołowych rodzimych i zagranicznych badaczy XX–XXI wieku (S. Jefremowa, A. Krymskiego, M. Łewczenko, W. Herasymenki, I. Pilhuka, I. Prychod`ko, M. Sywaczenki, S. Kyseliowa, P. Kołesnyka, J. Cekowa i in.), co potwierdza znaczący wkład pisarza w umocnienie i rozwój ukraińskiego języka literackiego, zwłaszcza wzbogacenia jego zasobu słownikowego oraz możliwości komunikacyjnych i stylistycznych.

W rozdziale drugim «*Степан Руданський – майстер жанру співомовки: розбудова ігрової стилістики української мови*» (Т. Kosmeda, N. Piddubna) określono specyfikę pojęcia «żywa mowa» w lingwistyce, dla którego charakterystyczne są dynamika, ustnie i pisemnie wyrażana spontaniczność, ruchomość, kreatywność, wyczucie i smak językowy itp.; określono status gatunku humoreski i scharakteryzowano jego ludyczną istotę. Odnośnie do dyskursu S. Rudanskiego, to jego «żywa mowa», określana przez Autorki jako «ludyczno-potoczny bądź też potoczny język pisany, który maksymalnie konsekwentnie werbalizuje typowe sytuacje, strategie i taktyki komunikacyjne; mowa, odzwierciedlająca spontaniczne reakcje na otaczającą rzeczywistość, jest emocjonalna, ekspresyjna, obrazowa, reprezentuje typowe dla owego czasu odchylenia od obowiązującej ówczesnej normy językowej. Jest także odbiciem ówczesnej mody językowej, odtwarza charakterystyczne modele gry językowej,

osobliwości charakteru narodowego i politykę językową, tzn. wyznacza dyskursywną praktykę Ukraińców w odpowiedniej czasoprzestrzeni» (s. 65).

Trzeci rozdział «*Своєрідність функціонування запозичень у поетичному дискурсі Степана Руданського*» (Т. Kosmeda) poświęcony został fenomenowi egocentryzmu zapożyczeń w dyskursie poetyckim S. Rudanskiego, rozumianego jako aktualizacja «biografii językowej» pisarza i «biografii językowej» Ukrainy z konsekwentnym prześledzeniem specyfiki funkcjonowania polonizmów, rusycyzmów, zapożyczeń z jidysz oraz litewskiego, motywowanej czynnikiem związku historii języka z historią narodu, co jest rezultatem prawidłowości rozwoju każdego języka. Jak zauważają Badaczki, zapożyczenia w dyskursie poetyckim S. Rudanskiego obejmują wszystkie poziomy artystyczne, a także wykonują szereg pragmatycznych funkcji, «uwyrażniając tekst, modelując jego podwyższoną emocjonalność, aksjologiczność, adekwatność z realną dyskursywną praktyką Ukraińców» (s. 137).

W ramach czwartego rozdziału «*Репрезентація концептосфери «Релігія» в художньому дискурсі С. Руданського*» (N. Piddubna) zrekonstruowano religijny składnik światopoglądu S. Rudanskiego na podstawie jego korespondencji, wyznaczono cechy charakterystyczne konceptu Bóg i językowego obrazu duchownego w utworach pisarza. Analizowana konceptosfera, jak trafnie zauważają Badaczki, pozbawiona jest antyreligijnych nastrojów: odtworzenie legend ludowych na tematy religijne z elementami tradycji burleskowo-trawestacyjnej stanowi uproszczoną alternatywę dla oficjalnej literatury religijnej, natomiast satyryczne przedstawienie kleru uwarunkowane jest chęcią S. Rudanskiego wyśmiania amoralnych czynów oraz negatywnych cech konkretnego człowieka. Taki pogląd jest całkowicie uzasadniony i odzwierciedla językowy koloryt wybitnego ukraińskiego mistrza słowa, który oddawał najdrobniejsze niuanse ukraińskiego słowa poetyckiego z jego niepowtarzalną głęboką emocjonalnością i ukrytymi sensami. Te ostatnie aktualizują się w kontekście, gdymelodyka słowa wyjaskrawia jego brzmienie, a tkanka poetycka odpowiada metaforyczną obrazowością: *Спив до дна я прикрій келих / За здоров'я долі. / І з похмілля моє серце / розривають болі. // Нащо ж, мила, мої думки, // нащо твої чари, / Коли з ними враз по серцю / Бродять чорні хмари? // Правда, мило мені було, / Як ти обіймала / І опущене покрів'я / З думки підіймала* («Преслів'я»). W tym krótkim fragmencie ekażdy wers – to harmonia obrazów zbudowana na konstrukcjach metaforycznych: спив → келих → за здоров'я долі; з похмілля → серце

→ розривають боли і in., gdzie każda kolejna metafora nawiązuje do sensu poprzedniej: *з похмілля серце розривають боли, бо спив до дна я прикрий келих за здоров'я долі. Tego typu architektonika werbalna możliwa jest jedynie w przypadku umiejętności rozpoznania przez autora wszystkich znaczeń syntagmatycznie połączonych obrazowych wielkości. Autorkom recenzowanej monografii udało się wyczuć całą głębię poetyckiego rysunku S. Rudanskiego, odnaleźć makro- i mikroelementy, niosące w sobie energetykę tworzenia obrazu – zapożyczenia, ludyczność i in.

Rozdział piąty «Его-тексти Степана Руданського: відтворення комунікативної компетенції письменника та фактів його «мовної біографії» (Т. Kosmeda) zawiera analizę fragmentu tekstu dziennika S. Rudanskiego, ukazującego postać pisarza jako człowieka wrażliwego, o delikatnej duszy, współczującego, emocjonalnego, samokrytycznego; jak również analizę epistolarnego dyskursu pisarza, reprezentowanego przez listy do brata Grzegorza, na wespół prywatną korespondencją z rodakami oraz czytelnikami czasopisma «Prawda», rosyjskojęzycznymi listami oficjalno-urzędowymi, stanowiącymi przykłady ujęzykowania gatunków komunikatywnych, strategii i taktyki komunikacyjnych zachowań Ukraińców. W ramach rozdziału powrócono do kwestii wydania pełnej spuścizny Ego-tekstów S. Rudanskiego, co pozwoli «zrekonstruować ówczesną świadomość językową narodu ukraińskiego, scharakteryzować wpływ innych języków na funkcjonowanie i rozwój języka ukraińskiego, kształtowanie się i rozwój stylistyki» (s. 205).

Omawiany rozdział rozszerza panoramę poprzednich badań pamiętnikarskiego dyskursu Т. Kosmedy (*Космеда Т. А. Ego alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія / Тетяна Анатоліївна Космеда. – Дрогобич: Коло, 2012. – 372 с.*), jak również analiz z zakresu lingwistyki komunikacyjnej (*Космеда Т. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні інтерперсональні, риторичні наміри: монографія / Тетяна Анатоліївна Космеда. – Львів: ПАІС, 2006. – 326 с.*), gry językowej (*Космеда Т. А. Мовна гра в парадигмі сучасної інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична ігра (теоретичне осмислення дискурсивної практики): монографія / Тетяна Анатоліївна Космеда, Оксана Володимирівна Халіман. – Дрогобич: Коло, 2013. – 212 с.*) i in.

W rozdziale szóstym «Своєрідність омовлення невербаліки в дискурсі Степана Руданського» (Т. Kosmeda, Т. Osipowa) określono zasady ujęzykowania, metajęzyk, strukturę komunikatów niewerbalnych (źródła badań

problematyki komunikacji niewerbalnej w oparciu o myśl Ł. Bułachowskiego, parametry i możliwości odtworzenia komunikatów niewerbalnych «żywej» mowy w formie pisemnej, doświadczenie aspektualnego opisu komunikacji niewerbalnej ukraińskich wyrafinowanych osobowości językowych), po raz pierwszy zaproponowano metodologię i praktykę opisu komunikatów niewerbalnych jako składnika dyskursu. Dyskurs poetycki Stepana Rudanskiego zinterpretowano jako przykład przeniesienia na sferę językaniewerbalnych możliwości Ukraińców ze zwróceniem uwagi na tradycyjne klasyfikacyjne parametry ujęzykowania komunikatów niewerbalnych, realizację trypoziomowego układu komponentu niewerbalnego, ornamentalne komunikaty niewerbalne. Wieloaspektowa analiza komunikatów niewerbalnych, przeprowadzona przez Autorki w tym rozdziale, dowodzi, że «twórczość poetycka S. Rudanskiego bazuje na narodowych właściwościach porozumiewania się, odzwierciedla narodową cechę ukraińskich zwyczajów, koloryt ukraińskiej obyczajowości i charakteru» (s. 269), i prezentuje S. Rudanskiego jako utalentowanego eksperymentatora gry językowej».

Recenzowana *Monografia* stanowi fundamentalną pracę, która bezsprzecznie zajmuje ważne miejsce w teoretycznym i praktycznym opracowaniu zagadnień personologii lingwistycznej i będzie miała szerokie praktyczne zastosowanie w językoznawczych kręgach Ukrainy i poza jej granicami. Jednocześnie omawiana praca pogłębia rozumienie stylistyki językowej Stepana Rudanskiego, unaocznia właściwe mu instrumentarium językowo-obrazowe, przesyczone różnorodnymi skojarzeniami, przetworzeniami, momentami zabawowymi, co z kolei maksymalnie zbliża poetyckie słowo mistrza do niepowtarzalnego ludyczno-językowego żywiołu. Jednocześnie wyróżnia gow kontekście ogólnym z powodu przynależnej tylko jemu – jako finezyjnemu i spostrzegawczemu lirykowi – poetyki obrazowo-metaforycznej i innych jej kategorii.

*Anatolij Zagnitko (m. Winnica),
Žanna Krasnobajewa-Czorna (m. Winnica)*